

VIDIECKE VILY V LISTOCH RÍMSKYCH ARISTOKRATOV

Marek BABIC

Katolícka univerzita v Ružomberku
Filozofická fakulta, Katedra histórie
Hrabovská cesta 1B, 034 01 Ružomberok
marek.babic@ku.sk

BABIC, Marek. Rural Villas in the Letters of Roman Aristocrats. The article deals with literary descriptions of particular rural Roman villas in the letters of Seneca, Plinius Secundus, and Sidonius Apollinaris. The special attention is devoted to the relationship between descriptions of the villas in the letters, and the real material evidence searched by archaeologists. In the article are examined main aesthetic and sociological concerns, that Roman aristocrats associated to their luxury country estates. Analysed are also some terminological, chronological, and geographical specifications of the Roman country houses as presented in the correspondence of the Roman aristocrats.

Kľúčové slová: rímska vila; antická architektúra; Seneca; Plinius Secundus; Sidonius Apollinaris;

Keywords: Roman villa; ancient architecture; Seneca; Plinius Secundus; Sidonius Apollinaris;

V zachovaných listoch rímskych latinských autorov nachádzame nevelké množstvo opisov vidieckych víl. Autormi sú bohatí rímski senátori, ktorí sa zväčša chceli pochváliť výstavnosťou svojich nehnuteľností zasadených v atraktívnom prírodnom prostredí mimo ruchu a špiny veľkých miest.

Literárny opis vidieckej architektúry v rímskej antike má svoje vlastné špecifiká. V prvom rade je to značná rôznorodosť opisovaných objektov, či už ide o typológiu a terminológiu, chronologické zaradenie, resp. regionálne umiestnenie stavieb. Latinský termín *villa* sa v literatúre používal takmer pre akýkoľvek typ vidieckej stavby, najčastejšie však pre poľnohospodársku usadlosť, ktorá obsahovala tri základné časti. Najlepšie tieto komponenty pomenoval Lucius Junius Columella v diele *De re rustica* v 1. st. pr. Kr.¹ *Pars urbana* slúžila ako obytný priestor pre majiteľa vily a jeho rodinu, *pars rustica* bola vyhradená pre robotníkov, zvieratá a umiestnenie pracovných nástrojov a napokon *pars fructuaria* ako sklad pre vypestované plodiny. K tomu Columella použil termín *circa villam* ako poľnohospodárske územie, ktoré neoddeliteľne patrí k rezidenčnej a výrobnjej časti vily. Funkcie vily sa v priebehu stáročí tiež menili. Cicero alebo Plinius Mladší videli

¹ COLUMELLA. *De re rustica* 1.6.

vo svojich luxusných usadlostiach miesta, ktoré okrem hospodárskej funkcie plnili aj dôležitú estetickú a relaxačnú funkciu, kde v obklopení vzácných umeleckých zbierok s krásnym výhľadom na okolitú scenériu mohli vychutnávať *otium*, čas oddychu venovaný štúdiu, poľovačkám, kúpeľom a stretnutiam s priateľmi.² V 4. st. po Kr. už Palladius pomenúva vidiecku usadlosť slovom *praetorium*, čo bol vojenský termín pre opevnené sídlo moci, resp. vojenskej správy.³ Augustín⁴ vo svojej korešpondencii z r. 417 s kňazom Consentiom odkazuje na istú nehnuteľnosť v blízkosti Hillerdy (dnes Lleida v Španielsku) a pomenúva ju *castellum*.⁵ Pojem villa v antike sa teda neviazal na konkrétny architektonický vzhlád či typ, ale skôr na spôsob usporiadania života v rámci istého obytného alebo kultivovaného priestoru, zväčša v krajine mimo mesta.⁶ O niekoľko storočí neskôr v renesancii, keď si bohatí aristokrati z Benátok, Florencie či Ríma dali opäť stavať luxusné vidiecke sídla, sa v tejto súvislosti objavil termín *villeggiatura*.⁷

Predstavy o vilách sa musia korigovať nielen na časovom, ale aj na regionálnom princípe. Iné poľnohospodárske zázemie v rámci rímskeho impéria mali vily na africkom pobreží, iné severne od Álp a iné v okolí Ríma, od čoho sa potom odvíjal charakter víl. Zachované podrobné opisy rímskych víl sa takmer výlučne vzťahujú na územie strednej Itálie, hlavne na Kampániu a Toskánsko. Autori ako Cato, Columella, Cicero, Martialis, Petronius, Plinius Mladší, Varro či Vitruvius definovali termín *villa* v rámci podmienok tohto regiónu a na dlhší čas stanovili aj model opisu víl, ktorý potom trochu umelo preberali a aplikovali na svoje regiony provinciálni autori ako Ausonius, Sidonius či Paulinus z Pelly.

Nevyhnutnou témou deskripcie antických víl je vzťah medzi literárnymi opismi a konkrétnou fyzickou skutočnosťou, ktorú skúmajú archeológovia. Pokusy historikov aj archeológov interpretovať objavené pozostatky víl podľa literárnych opisov opakovane zlyhali.⁸ Hoci sa niekedy môže zdať, že popisy víl sú

² Prvýkrát sa termín *otium* objavuje u Ennia okolo r. 190 pr. Kr. ENNIUS. Frg. 99: *Otio qui nescit uti plus negoti habet quam cum est negotium in negotio*. Pozri tiež: HORATIUS. 2.16.

³ PALLADIUS. *Opus agriculturae* 1.7.

⁴ AUGUSTINUS. Ep. 11, 1–4.

⁵ Niektorí odborníci sú presvedčení, že tento termín bol v tomto prípade použitý ako synonymum pre villa. RIPOLL, Gisela–ARCE, Javier. *The Transformation and end of Roma Villae*. In BROGIOLO, Gian, Pietro et al. *Towns and their Territories between Late Antiquity and the Early Middle Ages*. Brill 2000, s. 65.

⁶ Hieronymus vo svojej *Vulgáte* (Mk 14.32) preložil termín *chorion* opisujúci pestovanie olív v Getsemane slovom *villa*, a to bez akejkoľvek referencie na nejakú zastavanú plochu.

⁷ Od talianskeho *villeggiare* – žiť vo vile alebo na vidieku. Výnimočný príklad pochádza z Ríma v 16. storočí, kde sa v rámci aureliánskych hradieb nachádzal priestor pre kvázi vidiecku usadlosť. Napr. pápež Pavol III. sa v tridsiatych rokoch 16. storočia utiahol do paláca „v prírode“, vtedajšieho Palazzo San Marco, dnešného Palazzo Venezia. Pápežova *villeggiatura* sa mohla uskutočňovať v rámci mestských hradieb. Pozri MICHELIS, Antonella. *Villeggiatura in the urban context of Renaissance Rome: Paul III Farnese's villa tower on the Campidoglio*. In BALLANTYNE, Andrew (ed.). *Rural and Urban: Architecture Between Two Cultures*. London and New York: Routledge, 2010, s. 28–42.

⁸ DARK, Ken. *The archeological implications of fourth- and fifth-century descriptions of villas in the northwest provinces of the roman empire*. In *Historia: Zeitschrift für Alte Geschichte*, 2005, Bd. 54, H. 3, s. 331–332.

dostatočne podrobné, ako napr. v Pliniových listoch⁹ opisujúcich vily v Umbrii či Laurente, nie je možné kombinovať textové a materiálne svedectvo. Latinskí autori neopisovali jednotlivé časti domu či usadlosti takým spôsobom, aby sa dal vytvoriť nejaký architektonický pôdorys. Dnešná veda sa prinajmenšom posledných tridsať rokov snaží nájsť vysvetlenie, na aký účel vlastne slúžili podrobné opisy budov, z ktorých si čitateľ nevedel utvoriť reálnu predstavu opisovaného objektu. Jedna z teórií interpretuje tieto opisy ako rečnícke cvičenia *laudes locorum* či *descriptiones regionum*, tak ako ich definoval Quintilianus.¹⁰ Ďalšie teórie pristupujú k týmto opisom ako k výrazom politickej a majetkovej sebaaprezentácie ich autorov.¹¹ Majitelia nehnuteľností písali svojim priateľom, resp. vzdelaným a bohatým čitateľom, na ktorých chceli spraviť dojem – a nie unaviť ich podrobným opisom každej miestnosti podľa jej polohy a veľkosti. Vždy sa sústredili na tie najzaujímavejšie časti, ktoré mohli u čitateľov vzbudiť obdiv a hlavne zdôrazniť spoločenský status ako bohatých majiteľov nehnuteľností. Nezaujímavé časti jednoducho bez akéhokoľvek zdôvodnenia vynechali – a dnešných historikov a archeológov urobili do veľkej miery bezradnými.

Listy však majú svoju hodnotu pre historikov architektúry. Dá sa z nich vyčítať istý kánon vilovej architektúry, ktorý sa dodržiaval takmer celú grécko-rímsku antiku. Z listov sa môžu identifikovať niektoré spoločné znaky, ktoré sa pri opisoch vidieckych nehnuteľností nachádzajú takmer u všetkých autorov. Sú to isté všeobecne platné kritériá, ktoré museli spĺňať honosné vidiecke usadlosti bohatých aristokratov. Opäť však nejde o „technickú“, ale skôr o spoločenskú, resp. estetickú stránku. V prvom rade mala vila primerane odrážať spoločenský status majiteľa. Plinius Mladší ako jeden z najbohatších aristokratov svojej doby, ktorý vlastnil zrejme päť až sedem vidieckych víl, mohol bez zábran opisovať mimoriadnu rozľahlosť svojich rezidencií bez toho, aby strpel kritiku od svojich súčasníkov, ako napr. Trimalchio v Petroniovom Satirikone, ktorý ako prepustenec žil nad svoje spoločenské pomery. Ďalej vily museli zachovať akúsi rovnováhu medzi úžitkovou a oddychovou časťou. Aj od tých najprepychovejších víl sa očakávalo, že budú centrami produkcie plodín alebo chovu v danom regióne, to znamená, že vznešený majiteľ mal aj na vidieku svoje činnosti deliť medzi *otium* a *negotium*, hoci *otium cum dignitate*¹² v podobe štúdia, príp. literárnej tvorby má oveľa väčšiu hodnotu ako „nízke“ starosti o hospodárstvo. Tretie spoločné kritérium je estetické – vily mali byť zasadené v prírodnom prostredí tak, aby poskytovali svojim pánom ideálny výhľad z pracovne alebo jedálne bud' na more, alebo aspoň na jazero či okrasnú záhradu. Veľmi dôležitou súčasťou týchto víl mali byť privátne kúpele, vyzdobené tými najlepšimi kúskami umenia.

⁹ PLINIUS SECUNDUS. Ep. Gallus 2.17; Ep. Apollinaris 5.6.

¹⁰ QUINTILIANUS. Institutio oratoria 4.3.12. Pozri GAMBERINI, Federico. Stylistic Theory and Practice in the Younger Pliny. *Altertumswissenschaftliche Texte und Studien*, 11. Hildesheim: Olms, 1983, s. 141 – 143.

¹¹ CHINN, Christopher M. Before Your Very Eyes: Pliny Epistulae 5.6 and the Ancient Theory of Ekphrasis. In *Classical Philology*, 2007, Vol. 102, No. 3, s. 265 – 280.

¹² CICERO. Pro Sestio 45.98.

V antickej literatúre sú zmienky o vilách pomerne časté, avšak nikde okrem listov nenachádzame podrobné opisy konkrétnych usadlostí.¹³ V latinskej epistolografii sú len traja autori, ktorí venovali dostatočný priestor opisu vidieckych nehnuteľností – Seneca, Plinius Mladší a Sidonius Apollinaris.

Lucius Aenaenus Seneca ako jeden z najbohatších mužov svojej doby opísal v troch svojich listoch dnes usporiadaných v zbierke *Epistulae morales ad Lucilium* tri vily. V prvom¹⁴ ide len o metaforické prirovnanie svojej zanedbanej vily k svojej starobe, v druhom veľmi stručne opisuje vonkajší vzhľad, správnu orientáciu a výhodnosť polohy vily istého Vatia, ktorý „bol známy len tým, že nič nerobil, a pre to jedinú ho pokladali za šťastného“¹⁵. Tretí list, (Ep. 86) napísaný asi v r. 50, je z nášho hľadiska najzaujímavejší.¹⁶ Seneca v ňom píše o svojej návšteve vily slávneho Scipiona Africana, ktorý sa viac ako pred dvesto rokmi stiahol s verejného života v Ríme do kampánskeho Literna neďaleko Kúm. Seneca v duchu stoickej filozofie obdivuje skromnosť vybavenia vily v porovnaní s márnivým prepychom svojej doby. V liste je vyjadrený Senecov postreh o výrazných zmenách v architektúre a spoločenských zvykoch od konca púnskych vojen až po imperiálne obdobie v pol. 1. st.: „Dospeli sme k takému stupňu rozmaru, že nechceme stúpať po dlážke, ak nie je vydláždená drahocennými kameňmi. V tejto Scipionovej kúpeľni sú v kamennom múre vyseknuté skôr nepatrné štrbiny ako okná, ktoré nechajú preniknúť svetlo bez toho, aby oslabovali budovu. Teraz však nazývajú žobráckymi kúpeľne, ktoré sú prispôbolené tak, že neprijímajú veľkými oblokmi po celý deň slnečné svetlo, ak sa nemôžu aj kúpať, aj slniť sa, ak zo svojej vane nevidia polia a more.“¹⁷ V latinskom texte čitateľ vníma antonymá pri opisovaní kúpeľov. Kým republikánske kúpele/kúpeľne boli *angustum* (86,4), *tenebricosum* (86,4), *obscura* (86,10) a *gregali tectorio* (86,10), nové kúpele boli usporiadané tak, aby *totius diei solem fenestris amplissimis recipiant* (86,8).¹⁸ Dnešný historik architektúry sa však opäť nemôže spoľahnúť na opis Scipionovej vily, nie je možné podľa zachovaného listu načrtnúť jej veľkosť, usporiadanie ani vybavenie.¹⁹ Prvé moderné archeologické pokusy nájsť túto vilu sa datujú do r. 1923

¹³ Osobitnou skupinou opisov rímskych víl sú akési manuály dobrých hospodárov, ktoré vznikali na prelome letopočtov s cieľom pomôcť majiteľom zakladaných usadlostí pri výstavbe a organizácii jednotlivých častí obytných aj hospodárskych budov. Autori ako Varro, Columella alebo aj Vitruvius opisujú želanú, nie skutočnú podobu víl, pričom viac sa zameriavajú na úžitkovú časť ako na rezidenčnú. Opisujú, aká by mala byť orientácia miestností, počet a typ hospodárskych budov, stavebný materiál, miestnosti pre personál a niekedy aj vnútorné vybavenie, vždy však z praktického hľadiska.

¹⁴ SENECA. Ep. 12.

¹⁵ SENECA. Ep. 55.3. „In hac ille praetorius dives, nulla alia re quam otio notus, consenuit et ob hoc unum felix habebatur.“

¹⁶ K datovaniu listu pozri MIELSCH, Harald. Die römische Villa. Architektur und Lebensform. München: Beck, 1987, s. 37.

¹⁷ SIDONIUS. Ep. 86.8: „Eo deliciarum pervenimus, ut nisi gemmas calcare nolimus. In hoc balneo Scipionis minimae sunt rimae magis quam fenestrae muro lapideo exsectae, ut sine iniuria munitenti lumen admitterent; at nunc blattaria vocant balnea, si qua non ita aptata sunt, ut totius diei solem fenestris amplissimis recipiant, nisi et lavantur simul et colorantur, nisi ex solio agros ac maria prospiciunt.“ Vlastný preklad autora.

¹⁸ GRAÉ, Ann-Christin. Seneca's Epistulae morales: Interpretation Brief 86. München: Grin Verlag, 2010, s. 14.

¹⁹ HENDERSON, John. Morals and Villas in Seneca's Letters: Places to Dwell. Cambridge Univer-

a potom do r. 1937, ale bez úspechu. V r. 1970 sa konali vykopávky pod záštitou UNESCO, opäť bezúspešne. V r. 1988 sa obnovili pokusy nájsť slávnú nehnuteľnosť, ale asi definitívne sa potvrdilo, že Scipionova vila jednoducho zmizla.

Plinius Secundus je najznámejším autorom opisu vidieckych vil.²⁰ Zachovali sa listy, v ktorých sa chválil svojou vilou pri jazere v Umbrii²¹ a jednou prímorskou pri Ostii v Laurente.²² Vo svojich listoch Plinius pristupuje k opisu prepychových vil úplne z iného uhla ako Seneca. Z literárneho hľadiska síce tiež rád využíva silu protikladov, ale na iný účel ako Seneca. Plinius poeticky stavia vedľa seba jednotu antoným vo vilovej architektúre, ako napr. vidiek a mesto, svetlo a tma, vonku a vnútri, zima a leto, ruch a ticho, nadvláda a poslušnosť, ale aj protiklad grécky a latinský. Predovšetkým dáva čitateľovi svojich listov možnosť predstaviť si príjemný priestor vily, kde v horúcom lete obyvateľ alebo návštevník nachádza chladivý tieň a v studenej tmavej zime slnečné teplo.

Pliniov štýl je rafinovaný a v jeho listoch sa v podstate skrýva obhajoba prepychu vil, a to tak, aby si to čitateľ ani nevšimol. Majiteľ vily napr. takmer nespomína prácu otrokov, a ak použije slovo otrocký, tak ho priraduje k prírodným prvkom v okolí vily, napr. jazero pod vilou poddané a slúžiace – *piscinam... quae servit ac subiacet*²³. Veľký priestor pri opise venuje prírodným krásam v okolí vily, ktoré ako keby zadarmo prepožičiavali vilám príjemné prostredie. Naopak, veľmi málo píše o luxusných materiáloch použitých pri výzdobe budov, a ak predsa opisuje drahé a vyzdobené časti vily, interpretuje ich ako dôležitý prvok vznešeného umenia, ktorý povznáša ducha a pomáha literárnej, resp. študijnej činnosti majiteľa vily. Celá kulisa opulentného vidieckeho sídla tak na čitateľa pôsobí prirodzene, akoby prepych a luxus boli samozrejmosťou: „Teraz mi povedz, nemám vari dobrý dôvod, aby som tu žil, ostával tu, miloval také útočisko, ak sa necítim byť chorobne závislým od mesta?“²⁴

Dnešní historici architektúry majú množstvo dôvodov zúfať si nad týmito listami. Plinius podľa Riggsbyho v dvoch listoch opísal spolu viac ako 60 konkrétnych miestností plus niekoľko vnútorných a vonkajších nádvorí, ale sprievodcu po jednotlivých častiach by podľa Pliniovoho opisu nevedel presne urobiť nikto.²⁵ Plinius sa nenamáha určiť smer a následnosť komnát, namiesto výrazov vpravo, vľavo, na sever používa z hľadiska pôdorysu neurčité adverbiá ako *hinc*, *mox*, *deinde* po slovesách *adiacet*, *adplicitum est* a pod. Hoci sa povrchnému čitateľovi môže zdať, že v liste je prehľadný plán izieb, je to v skutočnosti spôsobené len lineárnosťou štylizácie.²⁶ Ináč to nie je ani s lokalizáciou vil, či už v Toskánsku, ale-

---

sity Press, 2004, s. 139–158.

²⁰ Pliniových listov sa zachovalo 247 v deviatich knihách. V 34 listoch sú zmienky o vilách alebo o aktivitách, ktoré súviseli s vilami. Len v dvoch však nachádzame podrobný opis konkrétnych vil.

²¹ PLINIUS. Ep. 5.6. Dnes sa identifikuje opisovaná vila najčastejšie s lokalitou Città di Castello v Umbrii.

²² PLINIUS. Ep. 2.17. Asi Torre Paterno pri Ostii.

²³ PLINIUS. Ep. 5.6.23.

²⁴ PLINIUS. Ep. 2.17.

²⁵ RIGGSBY, Andrew, M. Pliny in Space (and Time). In *Arethusa*, 2003, č. 36, s. 170.

²⁶ GIBSON, Roy K. – MORELLO, Ruth. *Reading the Letters of Pliny the Younger: an Introduction*. Cambridge; New York: Cambridge University Press, 2012, s. 200–233.

bo v Laurente pri mori. Archeológovia sú zmätení Pliniovým opisom prostredia, v ktorom boli zasadené vily. Identifikácia jeho víl dodnes nie je definitívna ani jednoznačná, ani jedna z nájdených víl v Laurente sa veľmi nepodobá Pliniovmu opisu. V r. 1935 a 1936 profesor Colini vykopal pozostatky vily, ktorú identifikoval ako Pliniovu, hoci mala málo spoločného s Pliniovým opisom. Objavenie Laurentskej vily bolo publikované v angličtine v r. 1987, ale dodnes nie sú tieto správy presvedčivé, pretože sa zakladajú na skromných dôkazoch.²⁷

Sidonius Apollinaris je posledným autorom jedného z troch listov celej grécko-rímskej antiky, v ktorých je podrobne opísaná konkrétna vidiecka rezidencia. Je ním list 2.2, ktorý napísal niekedy v rokoch 461 – 467, keď ešte nebol biskupom v dnešnom Clermonte (Augustonemetum). List adresoval svojmu priateľovi Domitiovi, nevedno, či reálnej historickej postave, a opísal v ňom svoju vilu zvanú Avitacum. S istotou sa vila nedá lokalizovať, nenašli sa po nej žiadne stopy, ale všeobecne sa dnes predpokladá, že ide o miesto pri mestečku Aydat v Auvergne v strednom Francúzsku. Najväčším problémom tohto listu je jeho pôvodnosť vo vzťahu k Pliniovi Ml., ktorého Sidonius vo svojich listoch intenzívne napodobňoval. Napr. medzi literárnymi vedcami existuje diskusia, ktorá rieši pochybnosť, či Domitius nebol len fiktívna postava (azda Domitius Apollinaris, ktorý je adresátom Pliniových listov).²⁸

List je koncipovaný tak, aby sa čitateľ cítil byť sprevádzaný po jednotlivých častiach veľkej a luxusnej usadlosti. Najprv autor stručne opísal krajinu, do ktorej je zasadená vila. Bolo to atraktívne miesto s vynikajúcim výhľadom na jazeru plné člnov s rybármi a na neďaleké hory a pastviny.²⁹ Budova mala klasický obdĺžnikovitý pôdorys s orientáciou zo severu na juh a s dvoma stĺporadiami na východe a západe.³⁰ Pri opise hlavnej budovy vily stoja za pozornosť použité grécizmy, ktoré Sidonius jednoducho prevzal od svojho veľkého vzoru Plinia Mladšieho, konkrétne z jeho listu Ep. 5.6., pričom sa zdá, že týmto termínom autor nerozumie celkom dobre. Píše o akomsi stĺporadí, ktoré nazval *cryptoporticus*, či *hypodromus*.³¹ Daný *cryptoporticus* je veľmi nejasnou súčasťou vily, dnešný čitateľ si podľa opisu v liste nevie presne predstaviť, ako vyzerá a na aký účel slú-

²⁷ RICOTTI, Eugenia, s. P. The Importance of Water in Roman Villa Gardens Triclinia. In MACDOUGALL, Elisabeth B. (ed.) *Ancient Roman Villa Gardens*. Washington D. C.: Dumbarton Oaks Trustees for Harvard University, 1987, s. 182–184. Striedmejšie správy o možnosti identifikácie vykopávok s Pliniovou Laurentskou vilou priniesli o desať rokov Lauro a Claridge; pozri LAURO, M. G. – CLARIDGE, Amanda. *Litus Laurentinum: carta archeologica della zona litoranea a Castelporziano*. In LAURO, M. G. (ed.) *Castelporziano III. Campagne di scavo e restauro 1987–1991*. Viella, Rome, 39–61, s. 47. V r. 2005 publikovala M. de Franceschini výsledky výskumu v lokalite Castelfusano: FRANCESCHINI, Marina de. *Ville dell'Agro Romano. Monografie della Carta dell'Agro Romano 2*. Roma 2005, s. 260–264. Ďalšou možnou lokalitou je statok v Castelporziano – Franceschini (2005, 265–267).

²⁸ VISSER, Jelle. *Sidonius Appollinaris, Ep. II.2: The Man and his Villa*. In *Journal for Late Antique Religion and Culture*, 2014, č. 8, s. 30.

²⁹ SIDONIUS. Ep. 2.2. 16–20. Archeológovia našli viaceré vidiecke usadlosti pri jazerách, ako napr. v Montmaurin, Chiragan, Lullingstone, Bignor a i. Pozri MACKAY, Alexander, G. *Houses, Villas, and Palaces in the Roman World*. Baltimore and London: The Johns Hopkins University Press, 1998, s. 171.

³⁰ SIDONIUS. Ep. 2.2. 10–16.

³¹ SIDONIUS. Ep. 2.2. 10.

žil. Archeológovia sa domnievajú, že by to mohol byť vestibul, ktorý oddeľoval severnú a južnú časť vily.³²

Hodnota listu pre štúdium dejín neskororímskej privátnej architektúry nie je bezvýznamná, skôr naopak. Hoci sa z neho nedozvedáme informácie technického charakteru, ktoré by mohli zaujímať historikov, archeológov či architektov, ako napríklad z akých materiálov bola vila postavená, kedy a kým bola naprojektovaná a dokončená, aký je presný pôdorys alebo aký bol jej hospodársky význam, predsa len dokážeme oceniť mnohé historické aspekty listu. Predovšetkým je zaujímavé vidieť rozľahlú luxusnú rezidenciu na galskom vidieku očami neskororímskeho aristokrata opisujúceho tie časti vily, ktoré podľa neho najviac stoja za pozornosť. Takto dnes môžeme vnímať niektoré priority rímskej aristokracie vo vzťahu k jej nehnuteľnostiam a pôžitkom s nimi spojenými.

Veľmi zaujímavé v tomto kontexte je miesto a význam, ktoré vo svojom liste venoval kúpeľom vo vile. Opis privátnych kúpeľov je v prvej časti listu (4–6) a patrí medzi najznámejšie citáty, ktoré sa často opakujú pri argumentácii historikov o relatívne vysokej kultúre bývania rímskej elity v provinciách aj na konci 5. storočia. Kúpele boli podľa opisu v oddelenej časti vily, a to juhozápadne od hlavnej budovy. Mali štyri miestnosti – horúcu miestnosť s apsidou, miestnosť na potenie (*unguentarium*), ale bez apsidy, chladnú miestnosť (*frigidarium*) s pyramidovou strechou, pričom v poslednej miestnosti bol bazén (*piscina*). Zo všetkých náležitostí kúpeľov si Sidonius najviac váži *frigidarium*, ktoré sa podľa neho svojou veľkosťou dá porovnať s verejnými kúpeľmi.³³ Viacerí odborníci sa dnes zhodujú v názore, že práve kúpele boli najdôležitejším prvkom sebaaprezentácie a sebaidentifikácie rímskej provinčnej elity. V Pliniových listoch sa tiež opisujú ako samozrejmosť, bez akcentu na osobitosť alebo výnimočnosť. Sidonius však priradil kúpeľom vo svojej vile prvé miesto, ako keby chcel zdôrazniť klasickú rímsku kultúru na pozadí postupnej barbarizácie Galie (*bagaudi*) a úpadku mestskej civilizácie na konci 5. storočia.³⁴

V citáte z konca Sidoniovho listu je autorovo zhrnutie úsilia podrobne opísať vilu: „Ale už sa viac nezdržím písaním, aby Ťa azda nenašla jeseň, kým sa dočítaš ku koncu tohto listu. Preto mi poskytni láskavosť svojho rýchleho príchodu – svoj odchod môžeš zdržovať, pokiaľ budeš len chcieť. Prepáč mi, ak som náležitú stručnosť listu trochu presiahol svojou úzkostlivosťou, pretože som v strachu nechcel o tomto mieste nič opomenúť, avšak v snahe vyhnúť sa nepeknostiam som aj tak neopísal všetko. Dobrý arbiter a skvelý čitateľ, ako si Ty, však nezvelič veľkosť opisovanej strany, ale skôr ocení veľkolepé priestory vily, tak obširne opísanej. Maj sa. (Vale.)“³⁵

³² DARK, Kenneth R. The Archaeological Implications of Fourth- and Fifth-Century Descriptions of Villas in the Northwest Provinces of the Roman Empire. In *Historia*, 2005, roč. 54, s. 334.

³³ SIDONIUS. Ep. 2.2.

³⁴ DARK, ref. 31, s. 337; VISSER, ref. 28, s. 34–35.

³⁵ SIDONIUS. Ep. 2.2.20. Použitý preklad: BABIC, Marek. Pôžitky vidieckej vily v neskororímskej Galii. Sidonius Apollinaris, Ep.2.2. In *Kultúrne dejiny*, 2015, roč. 6, č. 1, s. 99.